

Ivan Pederin

Filozofski fakultet, Zadar

POLITIČKO NEZADOVOLJSTVO U DUBROVNIKU 1820–1859
(Prema spisima austrijskog političkog redarstva)

U dvadesetim godinama 19. st. neki su dubrovački vlastelini poduzimali i diplomatske korake na većini europskih dvorova želeći obnoviti Republiku. Drugi vlastelini su pod pritiskom austrijske vlasti izrazili caru lojalnost. U pedesetim godinama političko je nezadovoljstvo u Dubrovniku bilo liberalno, a ne legitimističko, ali slučajno i neorganizirano.

Austrijska vlast donijela je vrlo mnogo promjena u Dalmaciju. U XVIII. st. Dalmacija je, a s njom i Herceg-Bosna, bila dio jednog gospodarskog sustava s težištem na Sredozemlju. Dalmatinske luke bile su terminali tranzitne trgovine bosanskih sirovina i preradevina koje su se izvozile u Italiju i talijanskog sukna, te dalmatinske soli koji su se izvozili u Bosnu i Hrvatsku. Dalmacija je imala razvijenu trgovinu, pomorstvo i brodogradnju.

Dolaskom pod austrijsku vlast Dalmacija je postala rubnim područjem jedne prostrane carevine s težištem u Podunavlju i sa znatnim političkim, ali ne i gospodarskim interesima u Italiji. Ta država bila je merkantilistička, a to znači da nije imala interesa za tranzitnu trgovinu od koje je Dalmacija živjela, već izvoznu trgovinu i robnu proizvodnju, a Dalmacija joj je mogla biti zanimljiva kao odskočna daska za ekspanziju na istočnom Sredozemlju do koje je došlo tek krajem XIX st., a i onda je ta ekspanzija tekla preko Bosne, Sandžaka, Kosova i Soluna.

Nezadovoljstvo austrijskom vlašću bilo je najviše izraženo u Dubrovniku koji je izgubio političku nezavisnost. Nova vlast je upravnim mjerama udaljila plemstvo od nekih činovničkih funkcija, dok je politikom na selu u pitanjima tlake to plemstvo još i osiromašila.¹ To sve nije riješilo glavno pitanje – pitanje postojanja Republike, uz koje se vezivalo političko nezadovoljstvo i konkretni čini tog nezadovoljstva protiv nove vlasti. S tim nezadovoljstvom i pitanjem prestanka postojanja Republike pozabavit ćemo se u ovom radu. Austriju su u Dalmaciji zanimale mogućnosti proizvodnje, poljoprivredne, rudarske i industrijske, a te nisu bile velike. Zanimale su je mogućnosti brodogradnje, a sve zbog moguće ekspanzije u istočno Sredozemlje na što je Austrija već tada pomišljala. Nova vlast potisnula je plemstvo iz državne uprave, ali je favorizirala prosvijetljene poslovne ljude kao članove obitelji Kaznačić, sve ako je Antun Kaznačić i bio mason, a masone je Austrija u to doba progonila. Nova vlast favorizirala je marljive ljude željne napredovanja kakav je bio Antun Glunčić, piarist Luko Torre, članovi plemićke obitelji Saraka, koji su

¹ Ivan Pederin, *Jadranska Hrvatska u austrijskim i njemačkim putopisima*, Zagreb, 1991.

bili voljni raditi kao mali činovnici. Ona je nadalje favorizirala industrijalca Angela Luigi Radovanija. To je sve izazvalo mnogo nezadovoljstva među vlastelom. Većina vlastelina povukla se i ponosno šutjela podnoseći i siromaštvo i ne iskazujući javno svoje nezadovoljstvo. Neki, kao Marin Bunić-Bjelan, bili su ogorčeni protivnici Carevine i ustali su protiv nje u prkosnoj oporbi. Antun Luko Sorkočević demonstrativno je napustio Dubrovnik, prodao sve što je imao u Dubrovniku i otišao u Pariz gdje je i umro.

Jedna skupina vlastelina poduzimala je diplomatske korake u Rimu, Beču i Carigradu da se Republika obnovi. Tu akciju vodio je Medo Ljudevit Ranjina. U Rim su slali latinskog pjesnika franjevca Antuna Mariju Agličića, u Beču je njihov agent bio Sebastian Ayala, dok je u Carigradu njihov agent bio neki Božović. Jedna skupina vlastelina pod vodstvom Marina Bunića, Ivana Kaboge, Mata i Vladislava Sorkočevića sastavila je prosvjed protiv nametanja austrijskog podaništva i taj prosvjed potpisao je četrdeset vlastelina.²

Iz mog navedenog rada (ad bilj. 2) vidi se da su se Dubrovčani najviše nadali da će im Visoka Porta pomoći da obnove Republiku, pa je tamo boravio i Ivan Petar Natali i poduzimao diplomatske korake u tom smislu. Njegovi pokušaji nisu uspjeli i on je stigao u siječnu 1824 u Trst. Austrijsko redarstvo dopustilo mu je da se vrati u Dubrovnik, ali je on u Gradu bio pod prismotrom,³ jer redarstvo je dobro znalo da je on bio glavni agent nezadovoljnih Dubrovčana. Natali je otišao po privatnom poslu u Portugruaru i u Mletke, a potom je otišao u Dubrovnik. U Portugruaru živjela je njegova sestra udata Ghetaldi Gondola. On se dopisivao s njom i s ravnateljem zadarske bolnice Dvořakom.⁴

Drugi ogorčeni i vrlo uporni protivnik Austrije i borac za obnovu dubrovačke slobode bio je Vito Bettera koji je putovao Europom; bio je bez sredstava za život pa se predsjednik ck. redarstvenog dikasterija grof Josef Sedlnitzky bojao da bi on mogao doći u Austriju pod lažnim imenom. Bettera je bio časnik u gardi ruske carice Katarine II, 1798. otišao je u Carigrad, 1798–1801. živio je u Hersonu na Dnjepru, onda je otišao u Pariz, pa 1803. u Beč gdje je radio kod bankara Schullera. God. 1806. bio je u eskadri ruskog admirala D. N. Senjavina kraj Dubrovnika. Onda je otišao u Pariz i spletario protiv Napoleona da bi obnovio Republiku. God. 1812. bio je tajnikom kneza Eszterházyja, antibonapartističkog generala. Pokušavao je ući u rusku i britansku službu, djelovao je protiv Metternicha, 1815. bio je u Parizu i pristao uz Napoleona da bi obnovio Republiku, čak je stupio u Napoleonovu vojsku. Poslije Waterlooa otišao je u Englesku, no 1818. morao je napustiti Englesku.⁵ God. 1824. Bettera je stigao u Amsterdam praćen budnim očima doušnika austrijskog redarstva jer je Sedlnitzky u njemu vidio fanatičnog protivnika carevine.⁶ Tu, u Nizozemskoj Bettera je uhićen, sproveden na prusku granicu, pa u Aachen i Mainz, gdje je zatražena njegova ekstradicija. Sedlnitzky je 2. kolovoza 1824. s tim u svezi zatražio od dalmatinskog guvernera Franje Tomašića da sasluša njegova

² Ivan Pederin, Uloga Innocenza Čulića u gospodarskoj, kadrovskoj i socijalnoj politici nove vlasti u Dubrovniku (1806–1818), Dubrovnik, god. XXXII (1989) br. 1–2, str. 12–52.

³ Historijski arhiv u Zadru (ubuduće kratko HAZd), pres. sv. 69, 1824.† 508/p, 583/p. Josef Sedlnitzky guverneru Franji Tomašiću 6. ožujka 1824, tršč. guverner Porcia Sedlnitzkom 10. svibnja 1824.

⁴ HAZd, pres. sv. 69, 1824.† 930/p.

⁵ V (Jadimir) Dugački, Bettera, Vito Maria, u: Hrvatski biografski leksikon, 1. A – B, Zagreb, 1983. str. 731–32.

⁶ HAZd, sv. 69, pres. 1824.† 882/p. Sedlnitzky Tomašiću, Beč, 24. svibnja 1824.

rodaka Bartula Betteru u Dubrovniku, kojem je Vito napisao neko pismo, i da ispita je li Bettera ranije imao veze s Dubrovčanima i Dalmatincima.⁷

U Dubrovniku je Vito Bettera imao malo veza, napisao je jedno pismo Vidu Betteri Vodopiću, koje nije stiglo adresatu jer ga je zadržao direktor zadarskog redarstva Hahn.⁸

Vito Bettera čamio je u Beču u zatvoru punih 6 godina, a redarstvo je kroz sve to doba prikupljalo podatke protiv njega, pa je barun von Lamm pisao zadarskom presidiumu 20. siječnja 1830.⁹ da je Bettera radio na tome da obnovi Republiku, da je on na tome radio u Parizu i Londonu, gdje je izdavao brošure s kojima je pozivao engleskog kralja i princa regenta da ustanu protiv austrijske aneksije Dubrovnika kao nezakonite. No Bettera se branio da nije i da nikada nije bio austrijski državljanin, te da Austrija nije nadležna da mu sudi. Tada je optužba pribavila dokumentaciju iz Dubrovnika. To je bio zapisnik od 26. kolovoza 1814. kad je Veliko Vijeće sastavljeno od kneza Boždarija, Klementa Kaboga, Vlaha Menčetića, Sebastijana Gradića, Ivana Maškarića, Mihovila Savino Džordića, Ivana Luke Zuzorića, Ivana Pasarevića, Jakova Guske, Josipa Lava Levi Mandolfa, Nikole Sudorinje, Nikole Začendola, Luja Trombe, Andrije Miletića, Ivana Stelle, Dominika Amadio, Daniela Terni, dra. Luke Stullija kao tajnika i savjetnika tražilo obnovu dubrovačke slobode i odlučilo poslati jednu deputaciju caru u Beč. Vijeće je zasjedalo pod pritiskom, pa je Gučetić Sorkočević prosvjedovao i povukao se na otoke pod britanskom okupacijom, a plemstvo se sastalo 9. rujna 1814. i to; Nikola Pucić Sorkočević, Luka Nikola Gučetić, Ivan Kaboga, Savino Džordić, Petar Ignac Sorgoljova, Antun Luka Sorkočević, Sigismund Sorkočević, Mato Nikola Sorkočević, Vlaho Kaboga, Rafo Pucić, Vladislav Pavao Gučetić, Marko Nikola Pucić, Božo Pavao Saraka, Nikola Džordić, Petar Ivan Gergo, Nikola Mato Sorkočević, Ivan Pucić, Marin Pucić reč. Kamilo, Mato Nikola Pucić, Đurđević Bona, Vladislav Sorkočević, i iskazalo se spremnim prisegnuti vjernost caru; ta skupina vlastelina, ali ne Vijeće odrekla se 30. kolovoza 1814. dubrovačke slobode i prosvjedovala protiv savezničke okupacije Dubrovnika. Ove dokumente poslalo je okružno poglavarstvo u Dubrovniku 2. lipnja 1830. u Beč da posluže u procesu protiv Vito Bettere.¹⁰ Bettera je oslobođen optužbe, ali je zatočen u Muhačevu u Ukrajini, gdje je umro 1841.

Vito Bettera bio je posljednji djelatni politički nezadovoljnik koji je pokušao obnoviti Republiku koja je pravno i *de iure* još uvijek postojala.

Austrija je 1830. odobrila osiromašenim vlastelinima državnu mirovinu što je prema pismu okružnog poglavara u Dubrovniku, baruna Friedricha Schallera od 16. ožujka 1830. povoljno odjeknulo,¹¹ no plemstvo je tražilo naknadu štete kad su Crnogorci popalili Konaule 1806, a nadali su se i da će car razmotriti pitanje dugova *Opere pie* u koju su mnogi Dubrovčani bili uložili svoj novac. Oni su se nadali obnovi tranzitne trgovine, a osobito trgovine žitom, što je bilo bez osnove, jer Austrija je bila podunavska sila i nije nalazila svoj interes u takvoj trgovini.

Političko nezadovoljstvo ostalo je u Dubrovniku ograničeno samo na plemstvo koje je isticalo svoje političke, a potom uske imovinske interese, ne nalazeći odjeka ni u du-

⁷ HAZd, sv. 69, pres. 1824.½ 1281/p.

⁸ HAZd, sv. 78, pres. 1825.½ 224/p. Sedlnitzky Tomašiću 18. veljače 1825.

⁹ HAZd, sv. 113, pres. 1830.½ 557/p.

¹⁰ HAZd, sv. 113, pres. 1830.½ 867/p.

¹¹ HAZd, sv. 113, pres. 1830.½ 460/p.

brovačkom puku ni u ideološkim organizacijama u inozemstvu. U predožujsko doba počeo je bujati liberalizam u austrijskim zemljama nalazeći pored ostalog privrženike i u vojsci i ratnoj mornarici. Jedan takav liberalistički agitator, zastavnik ck. ratne mornarice Frane Padovan tražio je 1814. privrženike liberalizma u Dubrovniku, ali ne u redovima plemstva, nego u malim činovnicima i namještenicima.¹² U Italiji je mnogo vlastelina i velikaša pristalo uz liberalizam kao npr. Santorre Annibale De Rossi di Pomarolo, grof Santarosa i mnogi drugi. Dubrovačko plemstvo nije pokazalo sklonosti prema liberalizmu. U to doba, 1844, pisao je Innocenzo Čulić u jednom izvješću za austrijsko redarstvo: »Dubrovčani općenito ne vole Austriju; oni su joj neprijatelji zbog porezâ, zbog slabih mjesnih vlasti, zbog slabe trgovine i pomorstva da ne mogu zaslužiti ni za život. Uza sve to oni nisu kadri urotiti se protiv Austrije. Dubrovčani su dakle nezalce, siromasi, ali su mirni.«¹³

God. 1848. donijela je niz pobuna u Italiji, pa je u Mlecima obnovljena Republika koja se predala tek poslije duge opsade. U Dubrovniku se nije dogodilo ništa slično i austrijsko političko redarstvo, koje je sebe nazivalo *k.k. Höhere Polizei* – ck. više redarstvo i bilo je pretjerano sumnjičavo, nije u Dubrovniku zabilježilo organizirana nastojanja da se obnovi Republika. Dana 20. prosinca 1848. pisao je okružni poglavar u Dubrovniku Roszner predsjedništvu u Zadru da u Dubrovniku ne postoje demokratska društva i radnički klubovi, iako postoje pojedinci zadojeni demokratskim idejama, koji, međutim, nisu organizirani i ne sastaju se. No zato je na Korčuli osnovano društvo Ljubodanci, koje je bilo sumnjivo kao demokratsko društvo. Pa ipak, 18. veljače 1849. pisao je Roszner da je zastupnik u Reichsratu Radmili nagovarao seljake da ne plaćaju feudalne obveze, a 14. svibnja 1849. pisao je opet Roszner da je Marko Kalogjera, profesor filozofije u dubrovačkom sjemeništu s propovjedaonice izrekao vrlo opasne riječi, osobito o pitanju porijekla suvereniteta.¹⁴

Marko Kalogjera bio je kasnije splitski biskup. Njegove propovijedi, koje je Roszner doživio kao bliske liberalizmu, spadaju u okvir liberalnog katolicizma što je bio proširen u mnogim katoličkim zemljama. U Francuskoj je ideje liberalnog katolicizma zastupao Lamennais. I Italiji je glavni zastupnik liberalnog katolicizma bio filozof Antonio Rosmini. Papa Pio IX. u početku je bio naklonjen liberalizmu pa je proglasio amnestiju 1846, što je izazvalo vrlo burne aklamacije u svoj Italiji.¹⁵ Odjek nije izostao ni u Hrvatskoj, pa je direktor zadarskog redarstva Gaetano Crespi pisao 13. siječnja 1848. predsjedništvu u Zadru da klerik Mihovil Jerolim Granić nosi pod kaputom crvenu vrpcu. Na upit je li to odlikovanje, odgovorio je da o toj vrpici visi slika »junaka stoljeća«, a to je papa Pio IX. U Splitu su se u ožujku 1848. pojavili natpisi na kojima se veličao papa Pio IX. i sloboda. Dana 16. siječnja 1848. pisao je Crespi predsjedništvu da su u Zadru osvanuli natpisi na kojima se slavi Pio IX. Okružno poglavarstvo u Splitu, poglavar Kempten, pisao je 13. lipnja 1849. o Šimi Ljubiću, svećeniku u Starome Gradu na Hvaru, kao o liberalu koji se iskazao kao buntovnik u člancima što ih je objavio u »La Dalmazia costituzionale«, pa ga

¹² HAZd, sv. 293, pres. 1844.^{XII}2 1214/p. Gaetano Crespi presidiumu u Zadru 22. svibnja 1944.

¹³ Ivan Pederin, Uloga Innocenza Čulića... str. 48

¹⁴ HAZd, sv. 348, pres. 1849.^{XII}1 2730/p. 272/p. 820/p. Stijepo Obad, Dubrovački zahtjevi revolucionarne 1848, Radovi Filozofskog fakulteta u Zadru, 18 (1978–79), str. 235–30. O seljacima u Konavlima, koji gospodi nisu htjeli plaćati danak vidi Ivan Pederin, Njemački putopisi po Dalmaciji, Split, 1989. str. 179.

¹⁵ Giorgio Candeloro, Storia dell' Italia moderna, Vol. secondo, Dalla Restaurazione alla Rivoluzione nazionale 1815–1846, Milano, ¹⁰1978, str. 430–431.

je njegov biskup Filippo Bordini suspendirao i najavio da će ga zatvoriti u samostan u Karinu.¹⁶ Šime Ljubić, i kasnije Mihovil Pavlinović, bili su privrženici liberalnog katolicizma,¹⁷ a propovijedi Marka Kalogjere spadaju u taj okvir.

Pa ipak, jedan Dubrovčanin, vlastelin Mato Natali, kao poručnik austrijske vojske negdje u Italiji pridružio se revoluciji pa je kažnjen sa 6 godina tamnice u tvrđavi. Pušten je 1855, vratio se u Dubrovnik, gdje je molio da mu se dopusti upravljanje njegovim dobrima u okolici dubrovačkoj.¹⁸

Bilo kako bilo, austrijsko političko redarstvo nije zamijetilo vezu između liberalizma i dubrovačkog legitimizma sa željom da se obnovi Republika. Te želje i ta nastojanja zamrljali su. Mit o dubrovačkoj slobodi i kulturi postojao je, ali je igrao ulogu u hrvatskoj književnosti i u ilirizmu. U hrvatskoj književnosti igrao je ulogu Gundulićev »Osman«, kojeg su po prvi put izdali ilirci videći u njemu i Andriji Kačiću Miošiću sponu između ilirizma i dubrovačke književnosti. Sama dubrovačka književnost vidjela je sebe u XVIII. st. više kao hrvatsku nego kao dubrovačku književnost, pa su pisci kao Sebastijan Slade Dolci i Đuro Ferić ulazili u općehrvatska pitanja nalazeći jasnu granicu Hrvatske na istoku. Antun Kaznačić i njegov sin Ivan August sudjelovali su u ilirizmu sa jasnom hrvatskom narodnom sviješću, pri čemu su u ilirizam i kasnija razdoblja unijeli mit dubrovačke slobode.¹⁹

Ivan Petar Natali i Vito Bettera borili su se za obnovu dubrovačke slobode nesuvremenim sredstvima time što su pokušavali pridobiti Portu i neke vladi i Dvoru bliske krugove u Londonu i Parizu za obnovu Republike, pri čemu su posve ispustili iz vida narod kao čimbenik političke borbe bez kojeg se nije mogla voditi politika u XIX. st. Oni k tome nisu umjeli naći vezu između Republike i liberalizma, što su sumnjali Daniele Manin i njegov ministar prosvjete Niccolò Tommaseo u Mlecima.

Čak ni svo dubrovačko plemstvo nije više bilo privrženo ideji obnove Republike, pa se u Dubrovniku našao ne mali broj vlastelina koji su bili odani Austriji, što smo naprijed vidjeli.

God. 1850. zatražio je dubrovački liječnik Juraj Obad putovnicu za Tursku. Okružni poglavar Roszner odobrio mu je putovnicu jer se želio riješiti ovog političkog sumnjivca koji je posjećivao ruskog konzula u Dubrovniku, Jeremiju Gagića, pa se redarstvo bojalo jačanja ruskog utjecaja u Dubrovniku, jer neki su Dubrovčani počeli gledati prema Srbiji. Crnogorci su pozvali Konavljane 20. ožujka 1848. da se udruže s njima protiv Austrije

¹⁶ HAZd, sv. 337, pres. $\frac{XII}{3}$ 94/p. i 109/p: 567/p. sv. 348, pres. $\frac{XII}{2}$ 1 956/p. i 1040/p.

¹⁷ HAZd, sv. 412. $\frac{XII}{2}$ 1 1553/p. 1620/p. 1515/p.

¹⁸ Ivan Pederin, Mihovil Pavlinović kao književnik i narodnjački ideolog, Marulić, XXI (1988) br. 1. str. 52–71. O Šimi Ljubiću spremam poseban rad u *Croatia Christiana Periodica*.

¹⁹ Ivan Pederin, Dubrovački ilirac Antun Kaznačić, Anali Zavoda JAZU u Dubrovniku, sv. 24–25(1987) str. 161–170, isti Ivan August Kaznačić kao pjesnik i narodnjački ideolog, Radovi Filozofskog fakulteta u Zadru, sv. 30(1990/91) Zadar, 1992. str. 187–211. Stanislava Stojan, Ivan August Kaznačić, književnik i kulturni djelatnik, Zadar, 1991. dis. Ivan Pederin, More i Jadranska Hrvatska u časopisu »Vijenac« (1869–1903), *Adriatica maritima* Zavoda za povijesne znanosti IC JAZU u Zadru, sv. IV (1985), str. 56, isti, Dubrovačka životopisna književnost i njezini izdanci, *Croatia Christiana Periodica*, god. XII (1988) br. 22. str. 87–131, isti, Životopisna književnost 19. stoljeća u Jadranskoj Hrvatskoj, *Croatia Christiana Periodica*, XV(1991) br. 28. str. 55–85, isti, Đuro Ferić kao pjesnik hrvatskih fiziokrata i jedan od začetnika hrvatskog narodnog preporoda, Anali Zavoda za povijesne znanosti IC JAZU u Dubrovniku, sv. XXI(1983) str. 225–250.

obećavajući da se neće ponoviti ono što se dogodilo 1806. Dubrovačnici im nisu vjerovali pa je pravoslavni paroh Đorđe Nikolajević iz Dubrovnika pisao 22. ožujka 1848. vladiki dalmatinskom Jeroteju Mutibariću o prilikama u Dubrovniku i velikom neraspoloženju puka protiv Srba, a Dubrovničani su 2. svibnja 1848. pozvali Konavljane na vjernost Austriji.²⁰

No Juraj Obad dobio je putovnicu i otišao u Trebinje. Tamo je ostao nekoliko dana kod Hadži Bega Musalbegovića i razgovarao s nekim Suljom Zvijezdićem. Vratio se u Dubrovnik i svakog dana posjećivao Gagića i spremao se da otputuje u Carigrad.

Otišao je u Tursku, nastanio se u Trapezuntu, izgubio je austrijsko državljanstvo, stekao tursko, pa je smio povremeno dolaziti u Dubrovnik s turskom putovnicom.²¹

God. 1851. stigao je u Dubrovnik Matija Ban, Dubrovčanin, koji se kasnije orijentirao srpski. On je došao brodom iz Trsta, a redarstvo je smatralo da je sobom donio neke revolucionarne knjige tiskane u Londonu.²²

U to doba, kad su mađarska i talijanska politička emigracija bile vrlo aktivne, pojavili su se i u hrvatskim gradovima njihovi agenti. Kossuth Lajos dopisivao se s revolucionarnim agentima tako da je pisma raznosio engleski trgovac George Moore i slao ih iz raznih mjesta u Europi nekom Trojanu koji je u Perastu imao kavanu. Trojan ih je slao dalje u Italiju.²³ Bio je to način kako da se zavara trag pred policijom.

U Dubrovniku je živio Ernest Keller, Nijemac koji se pridružio mađarskoj revolucionarnoj vojsci. Izbjegao je u Tursku i služio u turskoj vojsci kao satnik. Otpušten je iz vojske jer nije htio preći na islam, pa se nastojao vratiti u Dubrovnik.²⁴ Kroz Dubrovnik su prolazili razni agenti kao Amerikanac Charles Mayerssohn, koji je kupovao ratne brodove. On je došao u Dubrovnik 1851. na putu za Bosnu.²⁵ God. 1851. došao je u Dubrovnik neki agent koji je agitirao za revoluciju među vojnicima; spasio se bijegom od uhićenja.²⁶

Kao revolucionarni agent u Dubrovniku je vrlo živo djelovao Matija Ban, koji je 1851. bio u službi srpskog kneza. On je ponekad dolazio u Dubrovnik i širio revolucionarne knjige tiskane u Londonu.²⁷ Juraj Obad otputovao je u rujnu 1851. opet u Trebinje i Mostar, što je pobudilo pozornost redarstva²⁸ koje nije znalo zašto on tamo odlazi. Obad je ostao u Mostaru kao liječnik hercegovačkog mudira s plaćom od 1600 fl. Iz Carigrada je potvrđen. Dubrovački okružni poglavar Pavao Rešetar ipak se nije zbog toga mnogo brinuo, jer je nalazio da Obad u Mostaru nema izgleda da širi revolucionarne ideje. Kršćani su neuki i pobožni, dok su Muslimani monarhisti. Međutim, Obad je zbog svoje

²⁰ Stijepo Obad, Dalmacija revolucionarne 1848/49. godine, Odabrani izvori, Rijeka, 1987, br. 9. str. 56, br. 11, str. 58, br. 46, str. 127.

²¹ HAZd, pres. 1850. sv. 361. $\frac{XII}{2}$ 1 1921/p. 11. listopada. 1855, sv. 413. $\frac{XII}{3}$ 9 819/p.

²² Znanstvena biblioteka u Zadru, Ms. 23193-II(1837-1853) sv. 32, 11. 12. srpnja 1851.

²³ HAZd, sv. 361. pres. 1850. $\frac{XII}{2}$ 1 2289/p. 26. stud. 1850. Namjesništvo okružnom poglavaru u Dubrovnik Rešetaru.

²⁴ HAZd, sv. 361, pres. 1850. $\frac{XII}{2}$ 1 ck. Ministarstvo unutarnjih poslova, A. Bach namjesniku Lazaru Mamuli 30. studenoga 1850.

²⁵ HAZd, sv. 361, pres. 1850. $\frac{XII}{3}$ 1 315/p. ck. Austr. generalni konzulat u Beogradu 1. veljače 1851, Mamuli.

²⁶ HAZd, sv. 361, pres. 1850. $\frac{XII}{2}$ 1 989/p.

²⁷ HAZd, sv. 361, pres. 1850. $\frac{XII}{2}$ 1 1368/p. Roszner namjesništvu 8. srpnja 1851.

²⁸ HAZd, sv. 372. pres. 1850. $\frac{XII}{2}$ 1 Dubr. 18. rujna 1851, 1970/p. 13. listopada 1851.

neskrivene nesklonosti prema austrijskoj vlasti lišen austrijskog državljanstva, pa mu je zabranjen povratak²⁹, odnosno povratak mu je tek kasnije dopušten, ali tek onda kad je stekao tursko državljanstvo.

Poznat kao protivnik Austrije bio je poslanik Ivan Radmili. Teobaldo Teone iz Mletaka nastanjen u Dubrovniku izložio je 1854. u izlogu svog dućana slike Kossutha, Görgyja, Bema i Dembinskog, sve poljskih i mađarskih revolucionara.³⁰

Političko nezadovoljstvo u Dubrovniku pojačalo se za apsolutizma, ali nije bilo u dovoljnoj mjeri artikulirano, osim utjecaja Matije Bana koji je dubrovačko nezadovoljstvo i autonomizam nastojao orijentirati prema Srbiji i vezati uz liberalizam. Ban ipak nije imao mnogo izgleda u uspjeh, jer Srbija nije bila liberalna, niti je imala liberalnih tradicija vezanih za prosvjetiteljstvo. Srpska politika i ideologija bile su vezane za selo i patrijarhalnu kulturu izraženu u narodnoj pjesmi, jer u gradovima su živjeli Turci. Sama politika, pa i ustav iz 1838. bili su neliberalni i odraz Đulhanskog hatišerifa, a ne unutarnjeg razvoja u pravcu liberalizma.³¹

S druge strane, političko nezadovoljstvo u Dubrovniku bilo je za apsolutizma neorganizirano, individualno i slučajno, kao kod Jurja Obada, ili je bilo nezadovoljstvo stranih doseljenika vezano uz opća liberalna zbivanja na zapadu. Ni jedan ni drugi tip nezadovoljstva nije umio stvoriti korijenje u dubrovačkom puku koji je bio hrvatski i katolički i nije, kako naprijed vidjesmo, prihvaćao velikosrpsku promidžbu što je išla preko pravoslavne crkve i recepcije narodne pjesme, koju je Vuk St. Karadžić nazivao srpskom i to osobito preko Kosovskog ciklusa. Sve to nije moglo naći korijena u dubrovačkom društvu koje je bilo naglašeno katoličko i gradsko društvo sa snažnom i baš štokavskom književnom tradicijom, i bez osobitog zanimanja za seoski folklor. Doduše, dubrovački intelektualci, gimnazijski profesori Vicko Lucijanović, Vicko Tripković, Miše Vachetti, Mato Zglav i dr. deklarirali će se kasnije kao Srbi prihvaćajući Karadžićev nazor da su svi štokavci Srbi, a u nadi da će u okviru velike Srbije doći do autonomije,³² ali ostajući pri katolicizmu, zbog čega ih srpstvo nije primalo, pa je drugi jedan velikosrpski ideolog Nikodim Milaš, nalazio da je Dubrovnik prožet mržnjom protiv pravoslavlja.³³

Političko nezadovoljstvo u Dubrovniku bilo je u dvadesetim godinama usmjereno na obnovu Republike. To nezadovoljstvo nije nastojalo političkom agitacijom pobuditi dubrovački puk i nije umjelo naći put od Republike do suvremenog liberalizma, već je pokušalo diplomatske akcije na Porti, u Londonu, Parizu, Beču i Rimu.

God. 1848. i za apsolutizma ono je bilo pojedinačno i liberalno orijentirano, ali je često bilo nezadovoljstvo doseljenika sklonih liberalizmu.

²⁹ HAZd, sv. 392 pres. 1853.^{XII}1 2036/p. Austrijski vicekonzulat u Mostaru 3. listopada 1852. Rešetar namjesništvu 23. ožujka 1853. i 14. siječnja 1853.

³⁰ HAZd, sv. 404. 1854.^{XII}1 1823/p. 2387/p. Rešetar namjesništvu 4. rujna 1854. i 14. prosinca 1854.

³¹ Vaso Čubrilović, Istorija političke misli u Srbiji XIX. veka, Beograd,² 1982. V. I. Šermet, Socialjno-političeskie aspekti osvoboditel'noj borby Bosni, Gercegovini i drugih balkanskih zemelj v kontekste vostočnoga krizi sa i tanzimata 1850–1870-e godah, Balkanskie issledovanija, byp.13. Bosnija, Gercegovina i Rossija v 1850–1875 godah, Narodi i diplomatija, Materijali »krugloga stola« sovet'skih i jugoslav'skih istorikov (Moskva, aprilj 1990 g.) Akademija nauk SSSR, Institut slavjanovedenija i balkanistiki, Moskva, 1991. str. 36–73.

³² Nikola Tolja, Književno značenje dubrovačkog časopisa »Srd« (1902–1908), Zadar, 1986, dis. 24, 36–37.

³³ Pravoslavna Dalmacija, Novi Sad, 1901, str. 212.

I v a n P e d e r i n

POLITICAL DISCONTENT IN DUBROVNIK 1820–1859
(According to the Austrian Police Archives)

Summary

Political discontent in the 1820's was manifested in diplomatic actions by some Dubrovnik noblemen, who wished to revive the Ragusan (Dubrovnik) Republic, which is today part of Croatia. The Republic was overthrown by Napoleon in 1808, and the city was later occupied by Austrian troops.

The Dubrovnik patricians took unsuccessful diplomatic steps with the governments in Istanbul, London, Paris, Vienna, and Rome.

The Grand Council of the Republic never renounced its sovereignty. Yet, a huge number of noblemen expressed, in fear, their loyalty to the Austrian Emperor and his rule.

The diplomatic activity described had no impact on the people of Dubrovnik and the villages of the former Republic, and it did not manage to take the path towards the liberal ideology, as did the Venetian revolutionaries in 1848, as they managed to restore the Venetian Republic for a short period of time.

Following the stormy year of 1848 and the absolutism, which lasted until 1859, political discontent in Dubrovnik was incidental and isolated. It was the discontent of a few individuals, some of which were immigrants, actually, immigrants of liberal background.

During the absolutism Dubrovnik was involved in the international conspiracy and espionage network, and was frequented by the agents of Giuseppe Mazzini and Lajos Kossuth.